

SJEĆANJE NA ŽRTVE USTAŠKOG TERORA

Pred obnovljenim spomenikom s imenima žrtava položeni vijenci i zapaljene svijeće izaslanstava UABA Pakrac – Lipik, VSNM Grada Lipika i Mjesnog odbora Kukunjevac i održan pomen za stradale mještane i kozaračke izbjeglice ubijene u ustaškom masakru 11. listopada 1942. godine

U Kukunjevcu, desetak kilometara jugozapadno od Pakraca u pravcu Pakračke Poljane, živjelo je uoči Drugog svjetskog rata oko dvije tisuće ljudi, uglavnom Srba, starosjedilaca iz Vremena Vojne krajine. U znak odmazde zbog napada na ustaško uporište u selu Španovica, ustaše i domobrani iz Lipika su 11. listopada 1942. godine pobili i bacili u jamu 243 mještana i kozaračkih izbjeglica. Još 423 Kukunjevčana stradalo je u logirima tzv. NDH. U partizanima su poginula 63 Kukunjevčana. Četnika nije bilo, kao ni u zapadnoj Slavoniji.

Komemorativni skup u povodu stradanja nedužnih ljudi organizirali su Udruga antifašističkih boraca i antifašista Pakrac – Lipik, Vijeće srpske nacionalne manjine Grada Lipika i Mjesni odbor Kukunjevac. Pred obnovljenim spomenikom (devastiran tijekom Domovinskog rata) s imenima žrtava položeni su vijenci i zapaljene svijeće izaslanstava Udruge antifašističkih boraca i antifašista Pakrac – Lipik, Vijeća srpske nacionalne manjine Grada Lipika i Mjesnog odbora Kukunjevac. MIRJANA BILOPAVLOVIĆ i KAZIMIR SEMUNOVIĆ iz UABA Pakrac-Lipik recitirali su ulomke poeme „Jama“ Ivana Gorana Kovačića. „Masakr u Kukunjevcu bio je odmazda za ljudske gubitke prilikom partizanskog oslobađanja Španovice nekoliko dana ranije“, podsjetio je DARKO DERENJ, predsjednik gradskog VSNM-a Lipika, dodavši da su ljudi iz tog sela stradali i u brojnim logorima, od Jadovnog i Jasenovca do Stare Gradiške. Skupu su prisustvovali i dožupan Požeško-slavonski MIROSLAV GROZDANIĆ, gradonačelnik Lipika VINKO KASANA, zamjenik pakračke gradonačelnice NIKOLA IVANOVIĆ, poklonici antifašizma i izaslanstva SDP-a i SDS-a. Krajem 1991. Kukunjevac je očišćen od Srba (prema popisu su u proljeće te godine u selu živjela 1082 stanovnika, od toga 832 Srba i 128 Hrvata - preostali broj odnosi se na druge nacionalnosti). Sve su kuće Srba popaljene i imanja opljačkana. Tada je u selu ostao samo jedan Srbin „za pokazivanje“. Dakako srušen je i spomenik Stevana Luketića, s imenima pobijenih 11. listopada 1942. godine.

U Španovici, selu desetak kilometara udaljenom od Pakraca, na cesti za Požegu, prije Drugog svjetskog rata živjelo je oko dvije tisuće ljudi, uglavnom Hrvata ranije doseljenih iz Like i Primorja a počevši od 1865. godine. U Drugom svjetskom ratu postalo je ustaška tvrđava u okruženju srpskih sela, čiji su se stanovnici priklonili partizanima. Šestog listopada 1942. godine Španovicu su zauzeli partizani, djelomično je spalili, stanovnike raselili. Poslije rata Španovica je preimenovana u Novo Selo, u nju su naseljeni Srbi (u vrijeme popisa 1991. godine u selu je

živjelo 277 Srba, 9 Hrvata i 5 ostalih). Svim Srbima su krajem 1991. godine popaljene kuće. U veljači 1992. godine selu je vraćeno staro ime.

U Španovici je odmah po proglašenju NDH od domaćih ljudi i ustaša formirana postrojba, koja se ubrzo pročula po upadima u okolna srpska sela, po pljačkama i ubijanjima. Španovčani su napadali sva sela, od Bučja do Kamenskog, a posebno su uništili Rogulje, Cikote, Crevare, Progornje, Budiće i Koturića. Čak je i poglavnik Atne Pavelić isticao španovčane kao nepobjedive ustaše. A oni su mu sa svoje strane poručivali da ako mu u Zagrebu bude tijesno preseli u Španovicu. U Španovicu je tijekom partizanske akcije bilo 220 domaćih i 40 ustaša iz stožerne bojne, poginulo je 12, a ranjena su 44 partizana, neprijatelj je imao 160 mrtvih, zarobljeno je 160 mještana, a njih 44 za koje je istragom utvrđeno da su kao ustaše sudjelovali u ubijanju, paljenju i pljački okolnih srpskih sela, strijeljano je, dok su ostali pušteni. Oko 60 „bandita“ pohvatale su partizanske zasjede oko sela. Budući su slomili otpor obrane, partizani su se povukli, odvođeci zarobljene ustaše. U napuštenu Španovicu već sutradan stigla je jedna ustaška kolona iz Pakraca, a zajedno njom stigao je i nalog vlasti NDH, kojim je naređena potpuna evakuacija civilnog stanovništva. Ta je evakuacija u idućih nekoliko dana i provedena. Zajedno s civilima iz Španovice su se povukli i ustaše koji su osiguravali evakuaciju.

Španovica je jedino selo (pa prema tome i jedino hrvatsko selo) u pakračkom kraju, koje su zapalili partizani tijekom borbe ili su ga zapalili ljudi iz okolnih sela nakon povlačenja jedinica NOV Hrvatske. Sličan se čin nije dogodio ni prije niti kasnije tijekom rata. U isto vrijeme ustaše su na tim prostorima zapalile 43 sela (dakako, srpska), među kojima je i nemali broj onih u čijem su „čišćenju“ sudjelovale i španovačke ustaše.

Čin pljačke i paljenje španovačkih kuća, posebno nakon prestanka borbi, ne može se ničim opravdati i za svaku je osudu.

Bojan **Mirosavljev**